

Inskrift:

fast ... $\underset{5}{\mathfrak{R}}$ + $\underset{10}{\mathfrak{puliak}}$ × $\underset{15}{\mathfrak{oartpiol}}$ × $\underset{20}{\mathfrak{atiurai}}$ × $\underset{25}{\mathfrak{fasatir}}$ + $\underset{30}{\mathfrak{paloi}}$ + $\underset{35}{\mathfrak{oarfsai}}$

Till läsningen: Inskriften börjar utan sk. 4 **t** står i kanten av ett bortfall, som når fram till 5 **r**. Det bortslagna stycket har skadat båda dessa runor; av 4 **t** återstår nedre hälften av hst och vänstra bst; av 5 **r** återstår endast högra bst och hst under bistavarnas utgångspunkt. Det bortslagna stycket mellan 4 **t** och 5 **r** är 26 cm. långt, och det bör ha kunnat ge plats för tre runor. 7 **u** är ej stunget, ej heller 11 **k**. Efter 9 **i** finnes ej sk. 12 **o** har bst endast t. h. om hst. Avståndet mellan 15 **t** och 16 **p** är 1 cm. längre än det normala i denna inskrift, men något sk finnes ej. I 18 **o** äro bst t. v. om hst korta. 21 **t** har dubbelsidiga bst. 23 **u** är ej stunget. Avståndet mellan 24 **r** och 25 **a** är större än normalavståndet, men intet sk finnes. 31 **t** har bst endast t. v. om hst. Sk efter 33 **r** och 38 **i** ha korsform (+). 37 **o** har bst på båda sidor om hst, medan 39 **o** endast har bst t. h. om hst. Efter 45 **i** finnes en avlång fördjupning som ej är huggen. — Bureus (F a 6): ... **fast** ... $\mathfrak{puriak}$ × $\mathfrak{fantpiol}$ × $\mathfrak{atiurai}$ × $\mathfrak{fasatir}$ × $\mathfrak{paloi}$ × $\mathfrak{oa}$... $\mathfrak{ai}$ — Axehiellm (F a 6): **fast** ... $\mathfrak{r}$ + $\mathfrak{uriak}$ + $\mathfrak{faartpifl}$ × $\mathfrak{atiurai}$ + $\mathfrak{fasatir}$ + $\mathfrak{paloi}$ + $\mathfrak{oaksai}$. — Rhezelius (F a 10: 1): **fast** ... $\mathfrak{r}$ + $\mathfrak{uriak}$ + $\mathfrak{faartpiol}$ + $\mathfrak{atiurai}$ + $\mathfrak{fasatir}$ + $\mathfrak{palfi}$ + $\mathfrak{oaksi}$. — Hadorph: **fast** ... $\mathfrak{n}$ × $\mathfrak{puliak}$ × $\mathfrak{oirt}$ · $\mathfrak{piol}$ × $\mathfrak{atiurai}$ × $\mathfrak{fasatir}$ + $\mathfrak{paloi}$ + $\mathfrak{oaias}$ + $\mathfrak{i}$... — Dybeck: **fast** ... $\mathfrak{r}$ × $\mathfrak{puli}(\times)\mathfrak{ak}$ × $\mathfrak{oarl}(\cdot)\mathfrak{piol}$ × $\mathfrak{atiu}(\cdot)\mathfrak{raifa}(\cdot)\mathfrak{s}(\cdot)\mathfrak{atir}$ × $\mathfrak{paloi}$ × $\mathfrak{oa-ksai}$

Det framgår redan av de olika läsningarna, att inskriften icke är särskilt svårläst. Trots detta har den ännu icke kunnat tolkas, vilket sannolikt beror på att den saknar språklig mening. Burmans tolkningsförsök måste sägas vara misslyckat: »Fastr, Uri & Fa monumentum posuerunt Tiurae de Fasatin, Talsi accepit Sia---»

C. Sæve skriver i *UFT*, att inskriften är »besynnerlig och i sitt nuvarande skick oöfversättlig». Jfr t. ex. U 483, s. 311.

812. Hjälsa kyrka.

Pl. 119, 120.

Litteratur: B 625, L 764, D 1: 125. J. Bureus, F a 6 s. 102 n:r 42 (Bureus' egen uppteckning), s. 136 n:r 7 (Axehiellm), F a 1 s. 46, F a 5 n:r 183, F f 6 n:r 76; J. Rhezelius, F a 10: 1 n:r 89; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 92; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsaliae 1717 (feltryck 1617), s. 100 och 101; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 447, 2, s. 157; N. R. Broeman, Sagan om Ingvar Widtfarne (1762), s. 173 f; UFT h. 1 (1871), s. 39; Handlingar 1927 i ATA.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckning (i F a 10: 1); J. Bureus, kopparstick (i F f 6); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 625); Dybeck, D 1: 125.

Runstenen står 25 m. SV om kyrkan, 10 m. V om västra kyrkogårdsmuren, 20 m. N om landsvägen, 13 m. Ö om U 811. I linje med U 811 och 812 stå tre resta stenar utan inskrift. — Enligt Bureus (i F a 6) fanns stenen »Vti Hjälsa kyrkio wägg». Axehiellm (i F a 6): »Vthi Hjälstadh kyrkemur»; Rhezelius (i F a 10: 1): »Hjälsa Sochn. I Kyrkiemuren»; F a 5: »Hjälsa S Kyrkie Vägg»; F f 6: »Hjälstadh Sochn Kyrkewägg». — I Ransakningarna uppges, att »Uthi Kyrkio Muren på Södre Sijdan, finnes een stoor fyrkantig Runesteen inmurat, medh Bookstäfwer Uthhuggen». På träsnittet i Peringskiölds Monumenta finnes bläckanteckningen »Gälsta kyrkemur. Suder på. Lagunda» (B 625: »I Kyrkomuren»; L 764: »I kyrkomuren».) — Enligt Dybeck (i Sverikes runurkunder) är stenen »inmurad i kyrkans södra vägg utantill och nära marken.» Dybeck frågar: »Hvarför hafva ofvanbeskrifne tvänne runstenar, men icke den präktige bautasten, som står vester ut i kyrkans närhet, användts vid kyrkbyggnaden?» U 812 uttogs senare ur muren och flyttades i likhet med U 811 till sin nuvarande plats V om kyrkan.

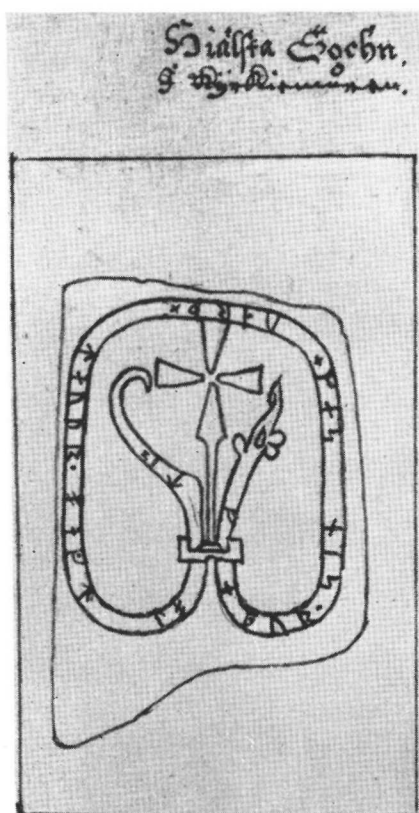

Fig. 260. U 812. Hjälsa kyrka. Efter teckning av Rhezelius.

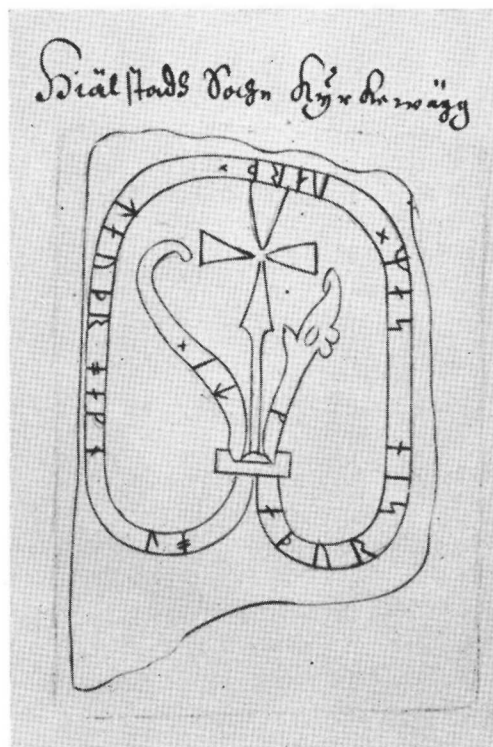

Fig. 261. U 812. Hjälsa kyrka. Efter kopparstick i Ff 6.

Rödgrå granit. Höjd 1,30 m., bredd 0,88 m. Ristningen är ovanligt djup och tydlig. Linjerna äro vackert huggna, jämförelsevis breda och mjukt rundade.

Inskrift:

× **f**ap₅ur × **s**in × **s**ar × **u**ar₁₀p × **t**au₁₅p₂₀ × **o** eg × **l**oti ×
25

... *faður sinn. Sar varð dauðr a Englandi.*

»... sin fader. Han blev död i England.»

Till läsningen: Allt är fullkomligt säkert. Sålunda saknas sk efter 21 **o**; 22 **e** och 23 **g** äro djupt stungna med runda prickar. Sk efter 23 **g** är tydligt. — Bureus (i F a 6): Sk före 1 **f** har utelämnats. I övrigt är inskriften riktigt läst. — Axehiellm (i F a 6): 22 **a**. Sk efter 23 **g** uppfattas som ett **a**; runföljden 21—27 läses därför *oagaloti*. — Rhezelius (F a 10:1): Sk före 1 **f** har utelämnats, likaså efter 8 **n** och 23 **g** (kopparsticket i Ff 6 har dessutom utelämnat sk efter 5 **r**). — Hadorph och Leitz: Läsningen är korrekt. — Dybeck: Läsningen korrekt.

Uppenbarligen utgör U 812 slutet av en inskrift, vars början har stått på en annan sten. Vilken denna sten har varit är ännu okänt. Bureus antecknar i F a 6: »Vti Rijtningen synes intet felas, Ty tyckes mig Bureo at andre hälften är på andre (inre) sidan å stenen.» Detta var ett rimligt antagande, och det återfinnes också senare. Sålunda skriver Dybeck: »Början af inskriften finnes sannolikt å stenens inåtvända sida.» Samma påpekande gör Säve i UFT: »Rist-

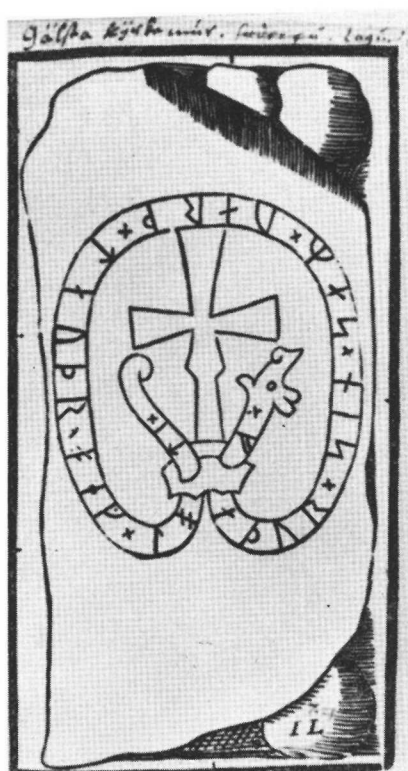

Fig. 262. U 812. Hjelsta kyrka. Efter B 625.

ningen synes ofullständig, början af inskriften finnes måhända på den inåtvända sidan af stenen.» Så visade sig tyvärr icke vara fallet. Monumentet har bestått av minst två ristade stenar. Brocman upptager U 812 i sitt kapitel om »Runstenar öfwer Folk, som farit Westre Wägen, til England och Lombardit.» Han påpekar, att »inga flera Runor någonsin warit på honom; utan måtte han i Början warit et Bihang til någon annan, som intet nu igenfinnes såsom Bällestads Stenar [= U 225, 226] ... höra tilsamman och förklara den ene den andre.»

Runföljden 21—27 **o** **eg** × **loti** × är intressant ur flera synpunkter. Redan Brocman anmärker följande: »Sedermera kan ock det wid andre Stenars Uttydning hafwa sin Nytt, at anmärka, det Skilnadsteknet, som bort wara imellan **†** och **††** mycket illa deler detta Ord och ihopabinder dess första Stafwelse med föregående Runa, som ensam äljäst utgör et Ord, och hafwer sin särskilda Bemärkelse.» Den av Brocman anförda egendomligheten är emellertid icke enastående; se S. B. F. Jansson, *Runinskrifter i Norrtäljetrakten* (i: *Antikvariska studier* II, 1946, s. 71, not 2).

Slutligen kan påpekas, att det är ovanligt att vid sidan av **o**-runan, använd för att beteckna nasalerat **a**-ljud, finna de stungna runorna **e** och **g**.

813. Brunnsta, Hjelsta sn.

Pl. 121, 122.

Litteratur: L 770. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, *Monumenta* 4, bl. 95; UFT h. 1 (1871), s. 40; E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 63; Enköpingsposten den 17 juni 1927; Handlingar 1927, 28, 29, 30 i ATA.

Äldre avbildningar: J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds *Monumenta*); J. H. Söderlund, foto 1929 (ATA).